

29 Mart 2006 güneş tutulması, depremler, bilimsel ahlak ve bilgi toplumuna özlem

O. Tatar, B.L. Mesci ve Z. Akpınar

Cumhuriyet Üniversitesi, Mühendislik Fak. Jeoloji Müh. Bölümü, Aktif Tektonik Çalışma Grubu Sivas

orhantatar@cumhuriyet.edu.tr

Güneş tutulmaları çok eskiden beri bilinen gök olaylarıdır. Çok basit anlatımıyla Ay'ın Dünya ile Güneş arasına girmesiyle güneş tutulması olayı meydana gelir. Dünyamızın değişik bölgelerinde yılda en az iki, en çok beş güneş tutulması yaşanabilmektedir. Güneş tutulmaları çok eskiden beri insanların ilgisini çekmiştir. Bazı yörelerde ay ve güneşin şeytan tarafından tutulduğuna inanılıyordu. Bazı yörelerde hala geçerliliğini sürdüren bu inanışa göre, tutulma olayı başlayınca teneke, davul çalınıyor, silahlar ateşleniyor, gürültüden korkan şeytanın Ayı veya Güneşi serbest bırakacağı düşünülüyordu. Bazı toplumlarda ise güneş tutulması, kıyamet, kıtlık, savaş, karışıklık ve deprem alameti sayılıyor; kimileri de güneş tutulmasını büyük ve ünlü kişilerin ölümüne işaret sayıyordu. Babil ve Çin'in tarihi belgelerinde, Asurluların yazıtlarında M.Ö. 8. yüzyılda meydana gelen Güneş tutulması ayrıntılı anlatılmaktadır. Bugünkü Kızılırmak nehrine yakın bir alanda M.Ö. 585 yılında meydana gelen bir tutulmanın Med'lerle Lidyalılar arasında devam eden bir savaşı sona erdirdiği ve Kızılırmak nehrinin her iki devletin sınırı kabul edildiği bilinmektedir. Daha sonra M.Ö. 477 yılında, Isparta'da bir başka Güneş tutulması oluştuğunu anlatan ünlü tarihçi Herodot, bu tutulmanın günün tam ortasında yaşandığını, havanın birdenbire karardığını ve insanların korku içinde kaçıştığını anlatmaktadır (Bakınız CBT, 990, s.12). Ne yazık ki bu tutulmadan 2483 yıl sonra bu kez 29 Mart 2006 tarihinde ülkemizden de izlenen bir başka güneş tutulmasında yine insanlar bu kez bir bilim insanının hiç bir bilimsel dayanağı olmayan, "ya tutarsa" anlayışı ile ortaya attığı savları ile dağlara kaçmış, günlerce çadırlarda yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Bundan daha acısı konunun uzmanı bazı bilim insanlarının korkunun en çok yaşandığı yerlerden birisi olan Niksar'da tutulmanın bir gün öncesinde çok geniş bir halk kitlesine verdiği konferansların olumlu etkisi 24 saat bile sürmeden bu kez de bir başka bilim insanının ortaya attığı ve fısıltı şeklinde tüm bölgeye yayılan dayanaksız iddialarla, uzunluğu 2 km'yi bulan araç konvoyuyla insanların gecenin karanlığında daha güvenli yer bulmak amacıyla kaçışmaları 21. YY Türkiye'sine hiç yakışmamıştır.

Depremler ve Güneş tutulmaları arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını Yaltırak 2006 (CBT, 992, s.12-14) ve Arpat 2006 (CBT, 992, s.15-16) çok ayrıntılı incelemişlerdir. Yaltırak (2006), 1500-1999 yılları arasında meydana gelen binlerce deprem ile bu yıllar arası Türkiye sınırlarını kat eden 24 Güneş tutulmasını incelemiş ve binlerce deprem ile bu 24 tutulma arasında bir ilişki kurmak için mantıklı bir dağılımın bulunmadığını ortaya koymuştur. Arpat (2006)'da depremleri tetikleme bakımından Güneş tutulmalarının özel bir ilişkisinin olmadığını, ancak olsa olsa bu ilişkinin "bardağı taşıran son damla" örneğinde olduğu gibi artık kırılma eşiğine gelmiş bazı faylarla sınırlı olabileceğini vurgulamıştır. Benzer bir araştırma bu bildirinin yazarları tarafından 11 Ağustos 1999 ve 29 Mart 2006 Güneş tutulmalarından sonraki 3 ay içinde tutulma yörüngesinde meydana gelen depremler üzerinde yapılmış ve anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmiştir.

11 Ağustos 1999 tarihindeki Güneş tutulmasından hemen sonra 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Kocaeli depremi ile insanlarda Güneş tutulmaları ile depremler arasında bir ilişki olabileceği kanısı oluşmaya başlamıştır. Toplumun büyük bir bölümünün halen

bilimsel bilgidен ne kadar yoksun olduğunu açıkca ortaya koyan bu kanı düşündürücüdür. Bilimsel bilginin yetersiz kaldığı yada olmadığı toplumlarda, dogmatik düşüncelerin oluşması, söylentilerin önem kazanması, yalan ve yanlış haberlerle kimi çevrelerin bundan kazanç sağlaması olağandır. Ama topluma yol gösterici olması gereken bilim insanlarının en önemli görevlerinden birisi ise nitelikli ve güvenilir bilgi üretiminin yanısıra bu bilgiyi toplumla paylaşabilmesidir. Bu paylaşımın toplumun sağlığını, güvenliğini bozacak, korku ve panik yaratacak şekilde değil, tam tersine topluma güven verecek şekilde olması gerekir. Bu bildiri ile bilimin yetersiz kaldığı bir yerde toplumun yaşadığı trajik, trajik olduğu kadar üzücü olan olaylar zinciri anlatılmaktadır. Ülkemiz bir sonraki Güneş tutulmasını 2060 yılında yine benzer bir yörünge üzerinde yaşayacaktır. 2060'dan çok önce bilimin, bilimsel bilginin toplumun tüm kesimlerince özümsemesi ve yaşam biçimine dönüşmesi, dönüştürülmesi en büyük dileğimiz, bir o kadar da görevimiz olmalıdır.

Anahtar kelimeler: Güneş tutulması, deprem, bilimsel ahlak

Kaynakça

Arpat, E. 2006. Güneş tutulması ile depremlerin oluşum zamanları arasında ilişki var mı? Cumhuriyet Bilim Teknik, 25 Mart 2006, Yıl 19, Sayı 992, s.15-16.

Yaltırak, C. 2006. Güneş tutulması Marmara ve diğer fayları tetikler mi? Cumhuriyet Bilim Teknik, 25 Mart 2006, Yıl 19, Sayı 992, s.12-14.

Cumhuriyet Bilim Teknik, 2006. 29 Mart'ta tam Güneş tutulması'nı izlemeye hazırlanın!, Yıl, 20, Sayı 990, s.12-14.